

drugod srečo. In tako se je tudi največkrat zgodilo. Posameznik se ni mogel braniti in če ni hotel umreti gladi, je moral požreti krivico. Kmalu se je pa rodilo spoznanje: če se ne more braniti posameznik, se pa gotovo lažje brani skupina; tako je bila utemeljena organizacija proletarijata. Sedaj je nastal popolnoma nov položaj. Ni več posameznik stopil pred delodajalca, ampak predenj je stopila skupina — organizacija in to s tem večjim uspehom, čim manjši so postali izgledi za delodajalca, da dobi druge uslužbenca. Čim bolj so se razpredle organizacije delojemalcev, tem težje je postalo delodajalcu dobiti nadomestilo. In kakor hitro se organizacije dovolj razvijajo, jim je uspeh vedno siguren. Seveda ne sme zahtevati uslužbenec več kakor more delodajalec dati, sicer ima podjetnik izgubo in ne preostane mu drugo, kot zapreti svoj obrat. Tako je gotovo neka meja zahtev, preko ktere uslužbenec ne sme iti. Gotovo bo podjetnik že prav zgodaj trdil, da ne more več dati, da mu preti izguba. Zato je delavstvo zahtevalo vpogled v knjige t. j. možnost jasno ugotoviti ono mejo, ki je ne sme prestopiti. Da se podjetnik brani tega vpogleda v knjige, je seveda razumljivo, a dolgo se mu upirati ne bo mogel. Pa oddaljal sem se, kako pride do stavke?

Organizacija uslužbencev ima posvečevanje, tu sklone recimo z 80 odstotki glasov, da prekine z delom, če podjetnik ne ugodí — in stavka je tu. Položaj je sledeči: stavkajo vsi tudi onih 20 odstotkov, ki so glasovali proti stavki, službe ni zapustil nihče, nihče je ne išče drugod. Tako imamo kriterij stavke: uslužbenec ne zapusti službe, ukine samo delo, in izvrši se to solidarno od cele organizacije.

Položaj uslužbenstva med stavko; ne prejema plače oz. mezde. V službo drugam ne gre ter praviloma tudi ne sme, ker prve še ni zapustil (ni pa seveda nobene ovire, da si ne poiskusi »mimogrede« kaj zaslužiti, vendar mora vedno ostati na razpolago skupnosti — organizaciji). Zato ga mora predvsem ta sedaj podpirati (stavkovni fond, druge organizacije). Jasno je, to stanje ne more trajati predolgo. Če so izčrpana vsa sredstva, se morajo stavkujoči podati ali pa popustiti končno službo ter jo iskati drugod.

Položaj podjetnika med stavko: obrat stoji, produkcija zastane, dohodki prenehajo, deloma se celo krči obratni kapital (stroji, blago se lahko kvari vsled ležanja). Tudi to stanje ne more trajati predolgo. Sicer je lahko obrat uničen in z njim podjetnik.

Ker je tako v interesu obeh strank, da stavka ne traja dolgo, je vedno dano upanje na zblizanje, na poravnavo.

Stavka pa ima lahko še druge posledice. Na eni strani uslužbenec brez dela, razburljivi in včasih lahko dostopni nepremišljenim dejanjem, skratka: nemiren element, ki lahko ogroža javni mir; na drugi strani ogroža zastala produkcija cene, ki se zopet dvigajo, ogroža druge obrate, če so navezani na stavkujočega, in nekatere stavke, n. pr. prometnega uslužbenstva) ogrožajo lahko naravnost eksistenco celih pokrajin, držav.

Zato je država v prvi vrsti poklicana kot posredovalka, ki naj skuša stavko odvrniti ali pa vsaj skrajšati.

So bili časi, ko so zamerili uslužbenstvu, če je stopilo v stavko, zamerili so mu, če je svoje pravice zahtevalo — in ne prosilo. Danes je naziranje že drugo. V principu stavke ne vidimo nikake krivice in zato je stavka priznana kot zakonito sredstvo uslužbenstva, kar je tudi popolnoma pravilno.

Če torej podjetnik izrablja delovno silo svojega uslužbenstva, je to upravičeno do stavke. In tu ni nobenega razločka, naj bo podjetnik privatna oseba ali pa država, občina. V principu je to vseeno. Gotovo je pa žalostno, če država kot podjetnik ne zadovolji svojega uslužbenstva; ona, ki je poklicana posredovati med stavkami ter jih odvracati, daje tako še celo slab zgled drugim.

Oglejmo si državo kot podjetnika! Država je podjetnik dvojne vrste. Ima podjetja, pri katerih išče neposrednega dobička (monopol, posestva), in podjetja, ki prinašajo dobiček šele posredno (n. pr. kot posebno tipična prosvetna podjetja). Državno šolstvo gotovo ne more biti kaj drugega kot podjetje. Človek potrebuje izobrazbo. Nemogoče je posamezniku si priboriti izobrazbo. Država prevzema to nalogo, ker dobro ve, izobraženi državljani bodo vse druga opora skupnosti. Čim višja bo splošna izobrazba, tem lepše življenje si bo lahko ustvarila celota. Poleg tega potrebuje država za svoje institucije legije strokovnih uslužbencev, ki jih pa more šele izobraziti. Stališče teh uslužbencev je v principu popolnoma enako kot uslužbenec privatnega podjetnika. Čujemo tu vsekakor ugovore:

službena prisega, državna avtoriteta. Oglejmo si te.

Službena prisega. Država ne more kot skupina vsakega posameznega uslužbenca dovoljno nadzirati, zato je prisiljena, da mu tudi marsikaj zaupa. Za kritje tega zaupanja, ki ga mora imeti država, zahteva — službeno prisego, ki ne more zato biti ničesar drugega kot zagotovilo, da uslužbenec ne bo izrabljaj zaupanja. Nazor, da je službena prisega izjava popolne predaje, vdanosti, suženjstva, je gotovo že preživel, kajti tudi državni uslužbenec mora biti polnopraven državljan z vsemi državljanskimi pravicami (koalicije, svobode govora itd.) Med državo in uslužbencom obstoja seveda tudi pogodba, ki veže oba. In če hoče država pogodbo, ki jo veže, premeniti v škodo uslužbencu ali če mu ne daje pogojene vrednosti, se sme uslužbenec poslužiti gotovo vseh zakonitih sredstev. In s tem gotovo ne izrablja zaupanja ter ne lomi prisega.

Državna avtoriteta. Gotovo je brez nje država nemogoča. Državna avtoriteta pa danes ne more več temeljiti na sili, trajno more temeljiti edino na pravici. Avtoriteta, ki danes ne temelji na pravici, ni vredna piškavega oreha in zrušila se bo v nič. Zato je popolnoma brezuspešno dvigati prapor državne avtoritete obenem pa gubiti z vidika interes splošnosti, skupnosti. Z državno avtoriteto je pač ista kot z učiteljevo avtoriteto v šoli. Če vidi otrok v učitelju svojega voditelja, ki ima pred očmi ves dobrobit vseh gojencev, se bo brez sile rad uklonil njegovi avtoriteti; delo bo plodono in trajno; če pa vidi v svojem učitelju samo svojega trinoga, e podvrže le s silo njegovi avtoriteti. Odpornost, kljubovalnost raste, in vsi navidezni uspehi se prvi dan, ko stopi iz šole razblinijo v nič. Če doživlja naše delo včasih prav občuten fiasko, ga lahko največkrat pripisujemo na rovaš baš svojim grehom pri krivem uveljavljanju avtoritete.

Stavka napram državi kot podjetniku ima pa neko posebnost: ne zadene že od kraja pravih krivcev. Zadene pač naravnost celo skupnost, ne pa dotičnih, ki v istini odločajo o vodstvu podjetja. Ravno zaradi tega so pa stavke proti državi kot podjetniku tam nekaj nemogočega, nekaj nečuvnega, kjer je vodstvo pravi izraz skupnosti. Tako vodstvo bo namreč res odkritosrčno skušalo ravno zaradi tega odvrniti udarec proti skupnosti ter bo ugodilo upravičenim zahtevam. Kjer vodstvo ni izraz skupnosti kjer je izraz manjšine, posameznikov, ki jim ni mar skupnost, tam seveda je uslužbenec kaj lahko prisiljen izvojevati svoje pravice z najostrejšimi sredstvi. Iz tega vidika presojamo tudi dogodke v decembru. Uradništvo je terjalo svoje pravice, dobilo jih ni, sklenilo bi lahko stavko, a v svesti si nedoglednih posledic splošne stavke za skupnost, je hotelo opozoriti ravno to skupnost na nevarnost, ki bi lahko nastala za vse; zato je sklenilo, pokazati samo svojo čeločno voljo, svojo splošno solidarnost v boju za pravice, nepovedno je samo opustiti dela za nekaj ur — demonstracijska stavka! Svobodno je državi kot podjetniku odtrgati plačo za določni čas, to pravico navsezadnje ima, nikakor pa ni ne gre pravica zaradi tega nastopa komu očitati, da je prelomil službeno prisego.

Sedaj si že lahko odgovorimo na vprašanja: ali je stavka nemoralno sredstvo? Kdaj je dovoljena? Ali je dovoljena tudi proti državi kot podjetniku? Kako more priti sploh do stavke proti državi kot podjetniku?

Tudi na vprašanje, ali ima učitelj pravico do stavke, lahko sedaj mirno odgovorimo z: da.

Oglejmo si pa položaj pri učiteljski stavki! Pouk, vzgoja preneha. Mladina izgublja dneve, ne napreduje, zabrede lahko v slabo tovarišijo, morebitna nejevolja staršev tudi gotovo ne vpliva vzgojevalno. Ali čuti to podjetnik, država, skupnost? Za sedaj še ne, za njo se bodo pokazale posledice šele čez čas; ali pa čuti to mogoče dotični, ki je kriv, da je pognano učiteljstvo v stavko? Njemu, predstavniku vladajočega režima, je to pač vseeno, za svoje otroke si preskrbi že privatnega učitelja (moralnih pritiskev tu ne upoštevam). Vidimo tako, da učiteljska stavka ne udari krivca, pač pa udari v prvi vrsti nedolžnega — mladino. Zato gotovo ne bodete našli učitelja, ki bi hladnokrvno glasoval za duševni uboj otroka, za ubitje lastnega dosežanega dela — za stavko brez termina, za stavko na nedoločen čas. Ne, vzgoja, pouk ne smeta prenehati, to bi nas vrlo v še večjo anarhijo, s tem izpodnesemo temelj edinega državnemu podjetju, ki se vanj opira še naša nada na boljše življenje. Učitelj zato ne sme v stavko nikdar! Pravice do stavke mu ni mogoče odreči

a poslužil se te pravice ne bo — če je res učitelj. Nikakor pa ne more vzgoji škodovati kratka učiteljska stavka kot izraz solidarnosti, kot demonstracija. Ta postane lahko naravnost krasno vzgojno sredstvo. V slučaju velikih krivic bo gotovo na otrokov značaj vplival močati nastop njegovega učitelja. In četudi je bil izvršen brez besede, se bo globoko započil v mlado dušo ter bo tudi zanjo v morebitnem boju za pravice v poznejšem življenju odločilnega pomena.

Ker tako nima učitelj na razpolago najostrejšega zakonitega sredstva v boju za svoje pravice, se lahko komu dozdeva učiteljev položaj v razmerju z drugim proletarijatom manj ugoden. In vendar ni. Učitelj ni brez orožja. Res nima stavke, zato pa ima drugo, krasnejše orožje, to je **prosveta**.

Duševno zaostalo ljudstvo bo vedno slepa igrača strankam, ki znajo pač v njem zbutati nizkote strasti, ki se mu znajo primerno laskati, samo da se posamezniki vzpenjajo po hrbtih v višino, nimajo pa srca za interes celote, za interes vseh plasti temveč poznajo le dobrobit samega sebe in svojih prijateljev. Pojdite med ljudstvo, odprite mu oči, da bo pomedlo z vsemi, ki jim ni mar, kako živi večina ljudstva — proletarijat — v bedi in stiski, ki plešejo samo okoli zlatega teta ter vzdržujejo vlado kapitala.

Že v šoli vzgajamo mladino: pokažimo ji vrednost resničnega dela, da bo začutila spoštovanje pred vsakim poštenim delom; zagnusimo ji nepošteno krivično kopicenje kapitala, razložimo ji, da je to tatvina, rop na drugih, ki vkljub marljivemu delu trpijo zato bedo. Pokažimo ji, kaj je pravica, kaj krivica, kaj je resnična ljubezen in kaj hinvaska. Povedimo jo v višine res prave morale, ki ustvarja bratstvo med ljudmi, bratstvo med narodi, ki ne dopušča izkoriščanja slabotnega, ki je neizprosna ter ne odpušča zato nobene krivice, dokler ni v resnici popravljena. Pokažimo ji, da je dobro delo dolžnost, ki naj išče plačila v sebi samem.

Zunaj šole pa širimo obzorje in samostojno razsodnost povsod, kjer je ni. Stopimo v stik z ostalim proletarijatom, stojmo dosledno ob njegovi rami v boju zoper krivico, podpirajmo ga v njegovih organizacijah. Stremimo za tem, da pridejo do vedno večje veljave načela dejanske bratske ljubezni, da pride do veljave le pošteno delo ter da pridejo do besede tudi le samo odkriti nositelji teh načel. Pobljajmo pa dosledno vsako izkoriščanje in naj bo to v katerikoli obliki. Tri četrtine proletarijata še spi, in če se nam posreči zbuditi tudi te ter jih organizirati, potem smo lahko prepričani, da preneha izkoriščanje vsega proletarijata in s tem tudi nas samih.

To, tovariši in tovarišice, bodi naša stavka!

Obupne šolske razmere v Istri.

Očrtali smo v zadnji številki »Učit. Tov.« šolske razmere v Trstu in okolici po poročilu tajnika političnega društva »Edinosti«, ki ga je podal na znamenitem zborovanju tega društva v preteklem mesecu. Še obupnejše so te šolske razmere v Istri, o katerih nam poroča dr. Mikuletič sledeče:

Prišli smo tako daleč, da bi se vsakdo smatral za blaznega, ko bi se upal le misliti, da se bo hrvaška gimnazija v Pazinu otvorila. Občinska nižja realna gimnazija v Opatiji je zaprta, privatno učiteljske v Pazinu je zaprta. 165 tisočem Hrvatov v Istri se odreka pravica do ene gimnazije. Ne moreno si namreč misliti, da je gimnazija, oziroma trije zakredi v Idrji, ustanovljena tudi za nje; zakaj preveč se nam vedno naglašja, da smo Slovenci in Hrvati dve posebni narodnosti, preveč se nam zameri, če uporabljamo za naš narod označbo »Jugoslovenci«, da bi nam potem na drugi strani dali enotno srednjo šolo. Edina srednja šola, ki jo imajo danes Hrvati v Istri, je moško učiteljske v Kastvu.

Hrvatskih oziroma slovenskih ljudskih šol je bilo v Istri pred okupacijo 250 in sicer 28 zasebnih in 222 javnih. Od teh jih je 123, ki so odprte in ki se v njih poučuje hrvaški oziroma slovenski, štiri so utrakvistične; vse ostale, torej 2 manj nego polovica so poitalijančene ali pa zaprte. Med poslednjimi so vse šole »Družbe sv. Cirila in Metoda za Istru«. Kot vzrok za to sramotno stanje se navajajo od merodajne strani različni izgovori; toda vzrok je le eden, poznamo ga dobro in hočemo ga enkrat javno pribiti: Poitalijančiti hočejo naš narod s silo. To vidimo najbolj, če pogledamo statistiko posameznih okrajev.

V vološčanskem okraju je glasom zadnjega ljudskega štetja 30.000 Hrvatov; ti imajo 28 hrvaških šol odprtih. Po po-

stavi bi jih morali imeti še več, toda vendar ugotavljamo, da je ta okraj v pr. nerl z drugimi naravnost bogat na šolah. Kajti puljski okraj, kjer živi 27.000 Hrvatov, torej malo manj ko v vološčanskem, ima samo štiri utrakvistične šole t. j. niti ene čiste hrvaške šole. Puljski, poreški in lošinski okraj imajo 55.000 hrvaškega prebivalstva; za to prebivalstvo je danes odprtih 11 hrvaških šol, med temi že omenjene 4 utrakvistične v puljskem okraju, 3 so v lošinskem okraju, kjer prebiva 10.000 Hrvatov, a 4 so v poreškem okraju, kjer prebiva 19.000 Hrvatov in Slovencev. Povdarjalo se je, da Hrvatje v vološčanskem okraju še daleč nimajo toliko šol, kolikor bi jih morali imeti po postavi; vendar, če bi se v teh treh okrajih delila šolska vzgoja v materinem jeziku po istem ključu kakor pri Hrvatih vološčanskega okraja, bi morali imeti lošinski, puljski in poreški okraj 51 hrvaških šol; imajo jih pa le 11, pod Avstrijo so imeli 58 javnih in 15 zasebnih šol. Jasno je, da gre tu za načrt sistematičnega poitalijančevanja. A v tem ko bi se imela fronta pomikati od morja notranjosti daleče, je pazinski civilni komisar, kot pravi strateg, postavil predstražo daleč notri v srce Istre. Tam pod Učko goro, sredi Istre, kjer od pamtvekov striže svojo mršavo ovco gladni istrski Hrvat-trpin, tam v občini Boljuni, ki je imela glasom zadnjega ljudskega štetja vsega skupaj 13 Italijanov, tam je sedaj odprta cela vrsta italijanskih šol, in sicer v Boljuni, Brestu, Borutu, Pažu, Vranji, Veli Učki, t. j. za vsake tri Italijane po ena šola, a v Sušnjevici je celo romunska šola. Ljudstvo je prosilo, da se mu odpro hrvaške šole; v odgovor jim je pazinski komisariat nalagal denarne globe, ker svojih otrok ne pošiljajo v italijansko šolo. Isti ljudje, ki dobivajo globe, ker ne pošiljajo otrok v šolo, prosijo, da se jim otvori šola.

Istrsko učiteljstvo je bilo podvrženo takoj od začetka zasedbe najrazličnejšim šikanam. Mnogi so se radi tega umeknili ter pobegnili. Pogumnejši, ki so ostali na svojem mestu, so bili odgnani v Sardinijo v strašno veronsko trdnjavo, kakor učitelji Gostinčar, Lukež, dva Rubeša, Gabrijelič, Monas, dva Rajčiča, Zelušič, učiteljice Penič, sestri Ružič, Kaštelan in druge. Nekateri od teh se še danes niso vrnili. Drugi so bili zopet žrtev raznih nasilstev. Učitelj Črnjeka v Ročkem Polju je bil vpriči svojih učencev vržen iz šole ter potem oklofutan od orožniškega poveljnika samo radi tega, ker se ni hotel pokoravati ukazom novega župana, svojega italijanskega kolega-učitelja, da naj izprazni javno šolo, ter je zahteval ukaz pristojne šolske oblasti. Učiteljica Marija Gržič, vzor poštene devotke, je bila izgnana iz Kršana, češ da je nemoralna, in nadomeščena z italijansko učiteljico. Medtem prireja italijanska učiteljica v Novakih pri Pazinu v šolskem poslopju plese in učil otroke plesati.

Z obljubami, z zvijačo in z grožnjami so se ljudje pozivali, naj podpisujejo prošnje za italijanske šole; le nekoliko podpisov zadostuje in italijanska šola je takoj dovoljena. Prošnje hrvaških in slovenskih staršev za zopetno otvoritev naših šol, prošnje, ki imajo po 100 in več podpisov, so še danes nerešene. Tisti, ki so se na prošnje podpisali, so večkrat dosegli le to, da so bili podvrženi raznim šikanam. Da se dogajajo stvari kakor v Lovranu, kjer ima 300 naših otrok le 1 učitelja in eno italijansko učiteljico, med tem ko ima 135 italijanskih otrok 5 učiteljev, omenim le mimogrede; saj na to smo navajeni, odkar smo na zemlji.

Gospod dr. Barone, višji uradnik pri generalnem civilnem komisarijatu, je bil svoječasno toli prijazen ter je pokazal zastopniku društva »Edinosti« seznam o stanju ljudskih šol, kakor bi moralo biti po informacijah, ki so došle od podrejenih oblastev na generalni civilni komisarijat. V tem seznamu čitamo kot vzrok, zakaj so nekatere naše šole zaprte, opazko: »Manjka učitelji.« Res je, učitelji manjkajo iz razlogov, ki so že omenjeni. Ni treba povdarjati, kako prazen je ta izgovor. Naši učitelji bi se radi vrnili iz Jugoslavije, še rajši iz internacije, le dovoljenja je treba. Še bolj nas je presenetil v omenjenem seznamu pri nekaterih šolah, ki so zaprte, vzrok, da manjkajo učenci. V Račicah v bužetski občini je n. pr. hodilo pred zasedbo v našo šolo povprečno 130 otrok; ni verjetno, da bi v tako veliki vasi zmanjkalo naenkrat otrok. Ravno v istih Račicah se je za nekoliko Italijanov (leta 1910, jih je bilo 10) odprla sedaj italijanska šola. Ta je seveda požrla nekoliko naših otrok, ostali se brez šole potepajo po vasi okrog. V Pomjanu pri Koprju je slovenska šola zaprta, »ker manjkajo učenci«. Stariši iz siteda Pomjana pa so novembra 1. 1919 vložili prošnjo z 52 podpisi, naj se jim zopet odpre slovenska šola.

O večkrat omenjenem uradnem seznamu je važno tudi to, da manjka v njem izkazanih odprtih 20 šol kot hrvatskih ali slovenskih, ki so v resnici poitalijančene ali zaprte, da v njem manjka velika množina naših šol, od katerih so nekatere celo odprte. To nam jasno kaže, s kako površnostjo se skrbi za naše šole.

Kot zadnji dogodek na polju ljudske šole v Istri je omenjati še to, da so dne 13. decembra 1919. slovensko šolo v Gažonu enostavno zaprli. Niso ji manjkali ne učitelji, ne otroci; obiskovalo jo je nad 100 otrok.

Debela knjiga ne bi zadostovala, če bi hoteli opisati vse krivice, ki so se nam zgodile v zadnjih 15 mesecih. Že tu dosega nepopolni posamezni primeri tvorijo sicer navadno, vendar strašno sliko. Palovica naših šol je zaprtih ali poitalijančenih, starši nočejo pošiljati otrok v italijanske šole, deca sama ne mara zahajati v nje. (Po Vranji n. pr. love orožniki deco ter jo vodijo v italijansko šolo, pri čemer je neka deklica od strahu omedlela). Ti soči in tisoči naših otrok so brez šol, naš narod gre nasproti popolnemu analfabetizmu in podivjanosti.

Po živahnem odobravanju, ki je sledilo izvajanjem dr. Mikuletiča je

govornik iz pazinskega okraja

sporočil zborovalcem pozdrav istrskih Hrvatov. Ako je vedno veljala tista, da sta »Slovenec i Hrvat za uvijek brat i brat«, velja to še prav posebno dandanes. Z vami stojimo in pademo. Ločiti nas ni mogoče, ker smo eno Jugosloveni, in kot Jugosloveni bomo doživeli boljšo bodočnost. Naj nas vodi vedno vera v to boljšo narodno bodočnost. »Tvoja vera te je rešila.« je dejal Krist in »Veruj verom, spasiš če te vera«, pravi pesnik Mažuranič v »Smrt Small-age Cengijlića«. Toda ta vera brez dobrih del bi bila mrtva. Zato moramo tudi delati z vno in požrtvovalnostjo na narodnem polju. Ta vera v svobodo našega naroda še ni bila nikdar tako močna, kakor je sedaj v času največje nesreče in trpljenja, posebno pa ne v istrskem kmetu. In najznačilnejše je še dejstvo, da ne prihaja ta vera od razumnosti na kmeta, temveč ravno nasprotno, od kmeta na razumnost. Bili so razumniki, ki so klonili duhom, toda naš istrski kmet nikdar, pa naj je pritisk nanj še tolik: on trdno veruje v boljšo bodočnost naroda.

Govornik dodaja poročilo o istrskih šolskih razmerah še nekatere nove podatke. Tako v Borutu silijo krčmarja Stranića, da naj vzame na hrano italijanskega učitelja, češ, da mudruje če vzamejo gostilniško dovoljenje. V Sošičih silijo starši, da naj pošiljajo otroke v ital. šolo. V Sv. Petru v šumi, Trvižu, Kringi nadzorujejo orožniki šolski pouk. Govornik je opisal potem natančneje razmere v Cerovlju, o ulogi, ki jo je igral ob pretvoritvi hrvatske šole v italijansko tamonjši župan, o sedanjem italijanskem učitelju Pasquale Gionniniju, ki je bil svoječasno frančiškan pater Arcangelo di Napoli in je zaradi nemoralnosti moral iz samostana in potem v vojaško suknjo in končno za učitelja v Cerovlje, kjer je uprizoril ono svečanostno seziganje hrvatskih šolskih knjig na grmadah vpricho gostov in šolske dece, za katero so — v proslavo tega praznika — odredili celo šolsko izpoved in sv. obhajilo!*)

Naše učiteljstvo se premešča brez povoda, dasiravno je stalno nameščeno, a cela vrsta učiteljskih moči je, ki že po celih 6 mesecih niso dobile plače. Šole, ki jih mi barbari Jugoslovani spoštujemo kot svetinje in smo si jih zgradili s krvavimi žulji svojih rok, se odpirajo po sili in se prireajo v njih plesi.

Razmere so naravnost strašne. Ali jih bo kdaj konec? Narod trpi, škripa z zobmi, ali ne obupava, ker je v njem trdna vera v boljšo bodočnost!

Govornik iz puljskega okraja je orisal naravnost grozne razmere, ki vladajo v tem okraju, najslabše v vsej itak najhujše tlačeni Istri. Pod Avstrijo se je puljski okraj smatral za nekak kazenski okraj, kamor so pošiljali učiteljstvo in duhovščino nekako za kazni, ali danes je treba reči, da se je naš kmet tudi tu dvignil, odprle so se mu oči, da je izpoznal, kdo mu je pravi prijatelj, kdo pa ne, in kje mu je iskati rešitve. Zato pa je tudi sedaj v tem okraju pritisk najhujši. Postopanje oblasti v vsakem pogledu je skrajno samovoljno napram vsemu, kar ima le količkaj narodnega ozadja, dočim se pa na drugi strani prav malo ali nič, da bi se zboljšale razmere, pod katerimi trpi prebivalstvo zlasti vsled razbojniških tolp, proti katerim je naš kmet — orožje za obrambo se dovoljuje le v redkih primerih — popolnoma brez obrambe. Zato se pa na drugi strani prav

* Obštrno o tej »slavnosti« je pisal Ianski »Tovaris« v št. 23. — P. P.

pridno odpirajo vsepovsod italijanske šole, dočim ostajajo zaprte hrvatske. Poleg tega pa prete še našim ljudem z ogromnimi globami do 500 lir, ker nočejo pošiljati svoje dece v italijanske šole. Naš jezik nima prav nobene pravice več in izrični ga hočejo tudi popolnoma iz cerkve, kjer naj bi ga nadomestila latinščina in italijanščina. Gorje pa tistim našim ljudem, ki le količkaj kažejo svojo narodnost. Tako je prišlo, da je ves okraj skoraj popolnoma brez narodne inteligence, ker so jo ali pozaprl, ali pa je morala pobegniti, da si reši svobodo. Kdor je ostal, je gotovo pod najstrožjim nadzorstvom. Delovanje med narodom je tu pač zelo težavno. Če ne že čisto onemogočeno, in le v neomajni zavesti našega preprostega naroda, da je treba vzdržati tudi pod najhujšim pritiskom, je še upanje, da naša narodna stvar tudi v puljskem okraju ni izgubljena.

Govornik iz buzetskega okraja je povdarjal, da je kot človek vedno upal v pravičnost. Pod Avstrijo naš narod ni užival pravice, zato se tudi ni mogel zadovoljiti z njo. Misli je, da bo gotovo boljše, kar že pride. Danes pa tožijo celo naši narodni nasprotniki, da ni tako, kakor so si želeli oni. Mi smo v tej naši zemlji v ogromni večini in lahko živimo tu brez vsakega drugega naroda, pač pa drugi ne morejo živeti brez nas. Ko so prišli, so dejali, da nam prinašajo svobodo. Ali kako razumejo to svobodo? Prinesli so nam suženjstvo kakor ga ni na svetu. Naše šole so ali zaprte, ali pa poitalijančene. V Buzetu n. pr. je bila petrazrednica, sedaj sta odprta samo dva razreda. Najboljše učitelje so pozaprl in nam tako odvzeli šole. Sli so celo tako daleč, da so vzeli našim krajem stara imena in jih nadomestili z novimi, tako da naš človek niti ne ve, kam gre in odkod prihaja. Iz našega Rakitovca so napravili Granchino, iz Zazida Sussetto itd. Ne, ni pravice in ni pravičnosti nikjer. Ali marsikdo si je že razbil zobe ob Balkanu in si jih bo tudi še morda kdo. Ne »Fiume o morte«, temveč ali pravičnost ali pa vsi v smrt! Pravico, ki jo imajo drugi, mora dobiti tudi naš narod.

Govornik iz poreškega okraja je očrtal razmere, ki vladajo v tem okraju in so tudi popolnoma enake razmeram drugod po Istri. Tako se je naš narod v Zrenju, ki so ga prekrstili v Stridone, dolgo vrsto let, od leta 1871. pa do 1918., boril za narodno šolo in jo je končno vendar dobil, zato, da so jo sedaj takoj zaprli in poleg tega še precej pokvarili. Zbralo se je nato nad 100 podpisov staršev, da naj bi se šola zopet otvorila. Nad 120 otrok naj bi zahajalo vanjo. Prošnja je dospela ob 11 dopoldne v Poreč, ob 3 popoldne pa je bil že avtomobil z oblastnimi možmi v Zrenju, toda ne morda zato, da bi se prepričali o potrebi šole, temveč le zato, da so povpraševali ljudi, ali so res podpisali prošnjo, ko je vendar v Zrenju vse italijansko! Ko so pri prvi hiši izvedeli, kako stoji stvar, so se vrnili, šola pa je ostala zaprta. V Sv. Luciji so prinašalci svobode vdrl v šolsko poslopje, pobrali vse knjige iz knjižnice, ki je bila pred vojno vredna nad 600 K, potem vse zemljevide in druga učila ter vse to javno sezgali v imenu — svobode. Namesto izobrazbe se ljudje zapirajo in pretepajo do krvi. V Sv. Luciji je prišel na prejšnjo hrvatsko šolo italijanski učitelj — Sicilijanec, ki pa je kmalu pobegnil, ko je uvidel, da mu je obstanek nemogoč. On ni razumel nikogar, njega pa tudi nihče. V Družbinah šolah so nameščene trgovine, orožniki itd. Zaprte so seveda vse, tako v Materadi, Redici, Fontanah, pri Sv. Lovreču Pazinskemu. Starši silijo, naj bi pošiljali otroke v italijanske šole in jim groze z velikimi globami. Takšna je tista »liberta«, ki so nam jo prinesli!

IVAN STUKELJ:

Uradni slog.

Mogočna, železna pest svetovne vojne je udarila tudi v uradniško pisarno in njen aparat z vsklikom: »Tako hočem imeti in nič drugače!«

Avstrijski »uradni belec« je bil svetovno znan in dobri in slabi dovtipi domačih in tujih listov so ga od časa do časa nalik obadom neusmiljeno zbadali, a ugonobiti seveda ga niso mogli. Svetovna vojna pa ga je dodobra zdelala, da ga kakor ubogo kljuse s fronte pošljemo v zasluženi pokoj.

Obštrna knjiga bi se dala spisati o birokratizmu. Oglejmo si le naše zapisnike raznih učiteljskih konferenc. Koliko je tu priteze (bafasta)! Koliko je bilo treba tukaj duševnih moči in koliko zlatega časa se je moralo izrabiti, da so se nagromadili ti velikanski skladi. V lubi Avstriji ni imelo nikake vellave, ako se ni predmet na dolgo in široko razpravljati. In ti popisani listi so se pomikali od pisarne do pi-

sarne, od uradnika do uradnika. Iz malega vira nastal je potok, reka, veletok. Kako srečni so bili birokrati! Človeku se je dozdevalo, da se hočejo zveličati s temi obštrnimi spisi. Zaverovali so se, da reki bi, zagrizli v svoje delo. Vse njihovo žitje, duha in telo, je prevzel za ljubi birokratizem. Ni čuda, da se je teh ljudi polaščala nervoznost, s katero so onesrečali sebe in svoje. Dozdeva se mi, da bomo še dolgo časa bolehalo za to boleznijo. Preveč se je zajedla v naše življenje. Kar ni bilo obštrno, to ni bilo vsestransko, temeljito. Vsega tega smo se navzeli od Nemcev. Povsod se je naglašala nemška natančnost, nemška temeljitost in razboritost. Oblika jim je bila dostikrat več nego stvar sama. Vse malenkosti je bilo treba opredeljevati, sortirati in utemeljevati. Kako se je to hlastanje po obliki zajedlo v šol. življenje, mi ni potreba še posebno poudarjati, ker smo to čutili na lastni koži. Danes imam v mislih samo uradno spisovanje, katero je treba znenostaviti in skrajšati. In v tem naj govori nakratko pričujoči spis!

Pismo namestuje ustni govor, tako smo se učili iz spisja. Pa pogledimo si n. pr. tak dopis, ki ga pošilja šol. vodstvo na predstojni šol. urad. Po navadi se tak spis začneja: Udano podpisano šol. vodstvo si dovoljuje naznanjati... Drugi šol. voditelj začneja delo: Najudanejšo podpisano šol. vodstvo si osemeljuje... Ali pa: Najudanejšo podpisano šol. vodstvu je v čast, da poroča... Posebno leno so se glasili taki dopisi v blaženi nemščini. Zdaj pa vas vprašam, niso li to samo fraze? Pismo je namesto govora! Stvar zasučimo sedaj! Namesto, da bi napravil pismeno poročilo, greš pa sam k okrajnemu glavarju kot predsedniku okraj. šol. sveta v važni zadevi. Tedaj se mu predstaviš, ako mu še nisi znan, potem pa rečeš: Poročam, naznanjam, vprašam itd. — Dalje! Kako se govori po telefonu? »Halo! Kdo tam?« Govorilca se predstavi drug drugemu in potem govorita, recimo: »Danes je prišel k meni načelnik zaradi kurjave ter mi naročil, da naj Vam naznanim, da so drva že preskrbljena... To je prirodno! Tako prirodno bode tudi uradno dopisovanje!

Ne uvidevam dalje tudi, zakaj bi se moral poročevalec ali prošnjik v prošnji predstavljati v III. osebi, zakaj ne v I. osebi. Spominjam se tu ustanovnih pism čeških plemenitašev v Rimu, ki se navadno začneja: »Ja pan s Schwarzenbergu... Ja pan z Lobkowitzu odrejujem... Jaz gospod Schwarzenberški... Jaz gospod Lobkoviški... Po teh začetnih besedah so jih v Rimu v Vatikanu dovtipno imenovali, da so to »Japanezi«. — Prva oseba se glasi markantno in natančno. Dostikrat postane nejasno, ko pridejo v poročilo ali v prošnji še raznotere III. osebe. Zato se je v teh uradnih vlogah rabil tudi znameniti oziralni zaimek »isti« (ali celo »slavno-isti — itd.) »taisti, ravnoisti«. Nemški jezikoslovci sami so začeli boj proti »derselbe«. — Kako lepo, določno in kratko se glasi: ja z. Šol. vodstvo, kraj. šol. svet ni nikaka juridična oseba. Kdor poroča, govori v imenu šol. vodstva ali kraj. šol. sveta, zato označi zgoraj na dopisu: šol. vodstvo ali kraj. šol. svet. Torej poročevalec ali prošnjik lahko govori z zaimekom »jaz«. V slovenščini pa odpada v največ slučajih osebni zaimek, ako ni povdarka ali protislovja. — Seveda, včasih je umestno, da se rabi tudi III. oseba n. pr.: »Šolskemu vodstvu ni v tej zadevi nič znanega«. Samo tesnopršen, pedantičen ne sme biti človek! V sedanjih uradnih vlogah vlada nekak »patos«. V gledališču so odpravili »patos«, dajmo ga pognati tudi iz uradnih dopisov.

Potem pridemo do superlativov v uradnih vlogah, kakor: najudanejšo podpisano šol. vodstvo. Ali, kaj naj poroča šol. vodstvo, ki hoče biti še bolj udano, nego je tvoje? Ti izrazi udanosti in pokornosti v superlativih naj bi popolnoma odpadli!*) Kateri višji urad misli na udanostne izjave, če mu je mar le za predmet, ki stoji v obravnavi? Da se ugodni vljudnosti, zadošča izraz: »dovoljujem si«, v prošnji pa: »prosim«. Torej nikakor ne mislim, da bi se v pismenih dopisih uveljavila kaka »rovtarska ali cmokavzarska« neotesanost, temveč kakor prej in slej veljal še vedno izrek vljudnega Francoza: »Le styl c'est l'homme!« (Slog je človek). Po pismenem slogu se spozna človeka.

Nekdanji minister Körber je odpravil v uradnih vlogah »slavni, veleslavni, visoki«, in nobenemu uradnemu predstojniku ni vsled tega odpodla krona. Birokratski uradniki so vzgojili poseben uradni slog in vsled tega vtisnjevati izražanje v posebno obliko. Kaj je bila posledica temu? Vsakdo ne more biti dober »uradni« sti-

*) Tako je! Zginejo naj znaki nekdanjega našega hlapčevanja! Op. ured.

list, zato se je moral dotičnik truditi, da je svoje poročilo spravil v zahtevan lep sklad. Koncipiral je in koncipiral, tratil čas, in dostikrat ga je stvar celo ujezila, da je prenehal s tem mučnim delom. Zadeva pa se je odložila za eden, dva ali več dni. Tako rodi eno zakasnevanje drugo in tretje. Slednjič pa nevolja in mrzlična — nervoznost. Ta okosteneli »patos« v uradnih vlogah in prošnjah v bombastičnem slogu, češ, kdo vzmore kaj boljšega, ter so služili za svoje »Gesuche« še posebno nagrade. — Ako pa hočem prirodno pismeno govoriti z uradom, vzamem papir pa napišem brez koncepta n. pr. takole:

Št. Šol. vodstvo... Dobava kurjave.

Okrajnemu šolskemu svetu v Celju.

Naznanjam, da ni kraj. šol. svet še do danes ničesar ukrenil glede dobave drv za prihodnjo zimo navzlic mojemu večkratnemu vpinu. Prosim, blagovolite mu vpslati strogo ukaz.

J. J.

Tisto navajanje odklokov z datumom in številom raznih uradov, recimo: okrajnega, višjega šol. sveta, ministrstva za uk in bogočastje, kadar gre za eno in isto zadevo, se mi zdi tudi odveč, saj zadostuje, da se imenuje samo prvi predstojni urad, kojemu je itak znano, kaj je zapovedal višji šol. svet ali pa ministrstvo.

Nekdaj nas je na gimnaziji učil prof. Jos. Marn, ki je bil izboren poznavatelj slov. jezika, da slovenščina ljubi kratke, lepo zaokrožene stavke. Ta trditev ni povsem resnična, o tem se prepričamo, ako čitamo dolge in krasne perijode Tavčarja, Cankarja idr. A za uradni slog, če ga hočemo še dalje tako imenovati, bi pa priporočal take kratke stavke, ki jasno in določno izražajo svoje misli. Na ta način bi odpadlo mnogo onih »čigar«, »čemur«, »isti«, »ravnoisti« itd.

Dovoljujem si še eno pripombo. Z ne-uradnimi besedami se ob sklepu dopisa po navadi poslavljamo z izrazom: »Z odličnim spoštovanjem.« Ta izraz, ako ga natančno premislimo, je nezmisel. Pospelnimo ga po Nemcih: »Mit vorzüglicher Hochachtung!« Spoštovanje samo ne more biti odlično, ampak s spoštovanjem hočemo koga odlikovati. Bolje je, da rabimo izraz: »S posebnim ali z velikim spoštovanjem.« A fraza ostane le fraza. Dovolj je, da rečemo: »S spoštovanjem ali čislanjem.«

Kratek posnetek mojih izvajanj bi bil torej:

1. Uradni slog bodi prirodni in enak ustnemu razgovoru: opusti naj se nepotrebnih »patos«.
2. V uradnih vlogah naj se opuščajo vsi vdanostni izrazi, a slog naj ima vedno znak istinite uljudnosti.
3. Poročevalec ali prošnjik v uradnih vlogah naj se ne predstavlja izključno le v III. glagolski osebi, ampak zaradi markantnosti in jasnosti v I. osebi.
4. Ogibljimo se vseh nepotrebnih superlativov v izražanju spoštovanja.
5. Uradne spise sestavljajmo povsem stvarno, v kratkih in jasnih stavkih, da nas bode, kolikor možno, razumel tudi preprosti eared.

Naše splošno pravilo bodi: Pismo in uradno demokratično in — praktično!

Iz naše organizacije.

Društvene vesti.

+ Ljubljansko učiteljsko društvo ima v nedeljo, dne 15. februarja, ob desetih dopoldne, na I. m. deški ljudski šoli v Komenskega ulici svoj redni letni občni zbor s tem-le vzporedom:

1. Poročilo o društvenem delovanju preteklega leta.
2. Predlaganje letnega računa.
3. Volitev odbora.
4. Volitev pregledovalcev računa.
5. Določitev letnega doneska za prave in podporne člane. — Eno uro pred občnim zborom t. j. ob 9. uri bo pa istotam odborova seja. Odbor.

+ Saleško učiteljsko društvo je imelo svoj občni zbor dne 2. svečana 1920 v Sošanju. Udeležba ni bila povoljna. Manjkalo je več članov, ki se radi slabih železniških razmer niso mogli udeležiti občnega zbora. Sklene se, da bode odslej zborovanje v Velenju.

Predsednik konstatira sklepčnost ter v svojem nagovoru v prvi vrsti pozdravi prav pristoje došlega gosta tov. Bizjaka, nadučitelja iz Celja in gospodino Petričevu, ki je na novo pristopila k našemu društvu. Nato na kratko poroča o gnotnem položaju učiteljstva in preide na dnevni red.

1. Zapisnik se prečita in odobri.
2. Iz poročila tajnice posnamemo, da je naše društvo v letu 1919. napredovalo. Zborovali nismo premnogokrat, a udeležba zborovanj bila je, kar z veseljem poudarja, zdatno povoljnija. Vsakokrat bili so skoraj vsi društveniki navzoči, le malo jih je manjkalo, a še ti so izostali z opravičenimi vzroki.
3. Nato pada tajnica splošni pregled o društvenih zborovanjih v preteklem letu.
4. Ker je bil blaginjalni odsoten, prevzame poročilo tov. Pokesnik. Društvo šteje 33 članov. Z veseljem poudarja, da so včlanjeni vsi tovariši in tovarišice našega okraja.
5. Volitev se je vršila po vzkliku. Na željo vseh tovarišev ostane star odbor razum blagaj-